

Bare å stupe uti?

Hva vil klimaendringene gjøre med badevannet? Hva gjør kommunene for å sikre trygg badevannskvalitet, og hvilke behov har kommunene i det lokale overvåkingsarbeidet?

Det BLIR våtere, og det blir varmere. Stadig flere av oss fristes til å stupe uti og nyte et bad på steder og til tider der det tidligere ikke var aktuelt. Men badetermometeret sier ingenting om det er trygt å bade.

Norsk klimaservicesenter, det vil si Meteorologisk institutt i samarbeid med NVE, NORCE (Norwegian Research Centre) og Bjerknessenteret, har fremskaffet tall på hva som kan forventes av endringer i klimaet mot slutten av vårt århundre, basert på ulike scenarier ved ulik grad av menneskelig påvirkning. For Norge er det i hvert fall to endringer som vil skape utfordringer for samfunnet: Endringer i nedbør (med påfølgende overvanns- og flomproblematikk) og økt havnivå.

I tillegg til økte temperaturer viser forskning at endrede mønstre av nedbør og avrenning vil kunne føre til en reduksjon i saltholdigheten ved elvemunninger og i kystnære våtmarker. Mange marine bakterielle patogener som er relevante for menneskers helse, som vibriobakterien, vokser fortrinnsvis i varmt sjøvann med lavt saltinnhold. Forventet oppvarming og redusert saltholdighet i kystregioner ved høye breddegrader forventes å gi nye områder for naturlig forekomst av patogene stammer. Andre arter som trives i varmt vann, og som kan forårsake problemer for badende, er parasitter og blågrønnalger i innsjøer. Svømmekløe forårsakes av en parasitt som lever i blodårene på fugl. Parasitten infiserer vannsnegler hvor de formerer seg og sprer seg som såkalte haleikter i vannet.

Disse kan penetrere menneskehud og forårsaker et kløende utslett. Det er totalt rapportert om svømmekløe fra 116 ulike innsjøer i Norge. Folkehelseinstituttet melder om en økning i henvendelser om svømmekløe når det er gode badetemperaturer. Blågrønnalger (cyanobakterier) er naturlig forekommende naturlig i jord, luft og vann. Varmt vær og god næringstilgang kan gi oppblomstring i næringsrike innsjøer, og skjer helst i perioden juni – oktober. Algene er problematiske fordi de kan produsere toksiner (giftstoffer) og lukt- og smaksstoffer som bl.a. kan gi allergiske reaksjoner, magesyke og lever-skader. En endring i klimaet påvirker nedbørsintensiteter og avrenningsmønstre, slik at økt avrenning og tilførsler av næringsstoffer til bekker og innsjøer gir næring til blågrønnalger som da vil formere seg. Disse kan i enkelte tilfeller også påvirke badevannskvaliteten i fjordområder som får tilført slikt vann.

Avløpsnettene er aldrende og utsatt for lekkasjer, og vi vet ennå for lite om hvordan klimaendringene vil påvirke nettet i årene som kommer. Med mindre fornyelsestakten fordobles, vil kommende generasjoner arve et stort vedlikeholdsetterlepp. Økt nedbør gir mer avrenning og økt fare for overbelastning av avløpsnettene, med utslipp av urensset avløpsvann via nødoverløp. Dette gir forurensning av resipientene som også kan være badeplasser, med lite hyggelige tarmbakterier og andre patogener som finnes i avløpsvannet. Mange kommuner har gjort det til en fast prosedyre å fraråde bading i nærheten av belastede områder 2-3 dager etter kraftige regnskyl. I den nye folkehelsemeldingen er dårlig ledningsnett nevnt som en av hovedutfordringene i arbeidet med å redusere vannbårne sykdommer i Norge.

I meldingen fremkommer det at regjeringen vurderer å opprette et eget fond for innovasjon og teknologiutvikling i vann- og avløpsbransjen, noe som kan være nødvendig for blant annet å nå nasjonale mål for vann og helse. Meldingen er nå til behandling i Stortinget, som opprinnelig ba regjeringen om å utrede et slikt program.

Folkehelseinstituttet gjennomførte nylig en undersøkelse blant alle norske kommuner om kontroll av bakterier ved badeplasser. Svarprosenten var 71 %, og basert på de som svarte blir totalt 1108 badeplasser kontrollert for tarmbakterier i norske kommuner. Undersøkelsen viser at hele 1/3 av kommunene mangler et overvåkingsprogram for badevannskvalitet ved sine friluftsbad. Rundt halvparten av de som ikke hadde et overvåkingsprogram så ikke behovet eller hadde andre grunner til ikke å etablere slik overvåking. Enkelte kommuner sa at denne oppgaven rett og slett ikke var prioritert og oppfattet ikke overvåkingen som pålagt ved lov. Det finnes i dag to sett av normer, Rundskriv IK-21/94 og EU-direktivet 2006/7/EC. Flertallet oppgav at de benyttet den norske normen, men når det kom til den praktiske gjennomføringen, så ble det tatt færre prøver enn

anbefalt, og måten man vurderte badevannets egnethet harmonerte ikke helt med normen man oppgav å bruke. Rundt halvparten hadde fokus på å redusere utslipp nær badeplasser. Kun 22 % svarte at de tok hensyn til badevannskvalitet ved arealplanleggingen.

To sett badevannskvalitetsnormer for friluftsbad kan skape forvirring blant kommunene. Resultatene fra undersøkelsen avdekker at det hersker stor usikkerhet i kommunene om hvilke råd, anbefalinger og eventuelle krav som gjelder. Det forekommer også noe usikkerhet om kommunens ansvar og rolle. Kommunene ønsker et klarere regelverk og mer veiledning i hvordan de skal tolke og bruke resultatene og regelverket. Det er behov for bedre kontroll og overvåking, samt at arealplanleggingen i større grad bør ivareta hensynet til badevannet. Her kan kommuneoverlegen og miljørettet helsevern bidra med verdifull oversikt og innspill i planarbeidet. Nasjonale myndigheter bør i større grad prioritere dette arbeidet og styrke sin rådgivning inn mot kommunene. Man må heller ikke glemme at informasjon om de praktiske konsekvenser av badevannsovervåking må fort ut til publikum.

Undersøkelsen foreligger som en egen rapport på Folkehelseinstituttets nettsider www.fhi.no.

«Når brønnen er tørr,
vet man hva vannet er verd.»

- Benjamin Franklin

Design, Petter Wang